

Tüske János

Az EVSZ alkalmazásának gyakorlati tapasztalatai a Bács-Kiskun Megyei Büntetés-végrehajtási Intézetben*

Jogszabályi változások

A büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr.-t az 1993. évi XXXII. tv. módosította, figyelembe véve az Európa Tanács Miniszteri Biztosának az európai börtön szabályokra vonatkozó ajánlásait. Olyan előírások is beke-
rültek a törvénybe, amelyeket a magyar bv. gyakorlati tapasztalatai tettek indokolt-
tá. Itt jelent meg elsőként törvényi szabályozás szintjén, hogy a börtön és fogház
fokozatban végrehajtandó szabadságvesztés esetén lehetőség van az enyhébb vég-
rehajtási szabályok alkalmazására.

A jogalkotó szándéka az volt, hogy a fogvatartottakat megvédje a **börtönártal-
maktól** és enyhítse az elítéltek szabadságának korlátozását. Természetesen egye-
bek mellett azt is megköveteli, hogy a személyzet szakmai felkészültsége, szemé-
lyes alkalmassága, emberségessége megfelelő legyen, és azonosulni tudjon azzal a
gondolattal, hogy a személyzet ne a megtorlásra, hanem a társadalomba történő
visszailleszkedés elősegítésére törekedjen.

A gyakorlat azt mutatta, hogy több esetben a szabadságvesztés végrehajtása alatt
megszakadtak az egyébként rendezett családi háttérű elítéltek kapcsolatai a társada-
lommal, és ezzel nem tudatosan, de nehezítették szabadulás utáni visszailleszkedé-
süket. A szabadságától megfosztott fogvatartott elvesztette munkahelyét, illetve ha
tanult, megszakadtak tanulmányai. A hozzátartozókra is nagy terhet rótt a család-
hiánya, s ez gyakran vezetett a kapcsolatok fellazulásához, esetleg váláshoz.

Az 1993. évi XXXII. tv. 38. §. (1) pontja a szabadságvesztés végrehajtásának
feladataként meghatározza az elítélt **önbecsülésének fenntartását, a felelősségér-
zet fejlesztését** és annak elősegítését, hogy szabadulása után a társadalom elvárá-
sainak megfelelő önálló életet éljen.

A törvény életbelépésével, az elítéltekkel foglalkozó személyi állománynak is
szemléletváltatásra volt szüksége. Olyan törvényeket, intézkedéseket kellett
alkalmazniuk a gyakorlatban, amelyek eddig nem léteztek, vagy más formában va-
lósultak meg (pl. egyszemélyes elhelyezés, EVSZ, hétvégi eltávozás, külső mun-
kahelyen való munkavégzés, kimaradás).

*A Pécsi Tudományegyetem ÁJK Kriminológiai és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszéke által, 2003. november 14-
én megrendezett „A pártfogó felügyelői szolgálati időszéri kérdései” c. kerekasztal-konferencián elhangzott
előadás.

Általánosan elfogadottá vált a **normalizálás** elve, amely szerint a fogvatartott csak személyi szabadságától fosztható meg, állampolgári kötelességei és jogai azonban a törvény által korlátozottan érvényesülnek, vagy részben szünetelnek. Másrészt a börtönben a fogvatartottak életkörülményeit úgy kell megszervezni, hogy azok mindinkább hasonlónak váljanak a szabad élet körülményeihez.

Az 1993. évi XXXII. tv. szerint az elítélt vagy védője indítványozhatta az enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazását, de azt az intézet is kezdeményezhette. Ebben az időben, 1999-ig, intézetünkben az a gyakorlat alakult ki, hogy ha a fogvatartott a fokozatának megfelelő időt kitöltötte, kérte az EVSZ alkalmazását. A hétvégi eltávokozásokra havonta 4 alkalommal kerülhetett sor, ebből egyszer 48 órára hagyhatták el az intézetet. Az 1999-ben történt sajnálatos események kapcsán (ld. Döcher-ügy) szigorodtak az EVSZ alkalmazásának lehetőségei.

Az EVSZ alkalmazásának törvényi előírásaiban komoly, lényegi változásokat a jelenleg is hatályos, az 1979. évi 11. tvr-t módosító 1999. évi CIV. tv. hozott, amelynek 7/A. §-a kizárja, hogy az elítélt vagy védője indítványozhassa az EVSZ alkalmazását.

Dr. Bárándy Péter igazságügy-miniszter 2002. augusztusi expozéjában az elmúlt időszak szigorítási tendenciáit átértékelte, továbbá az enyhítés és a törvényi lehetőségek szélesebb tárházának alkalmazását fogalmazta meg, amely kihatott az EVSZ alkalmazására, illetve a 2003. január 1-jei hatályba lépett országos parancsnoki intézkedésben is realizálódott (1-1/2003. OP intézkedés).

A Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben, bár nem szerepelt kiemelt feladatként, mindig is volt EVSZ-es fogvatartott. Az intézet II. sz. egységében 1995. április 19-én kezdte meg működését az EVSZ-es „B” körlet, mely úgy került kialakításra, hogy a külső nyílászárókon **nincsenek rácsok**, a lakoszobák kulcsait maguknál tarthatják a fogvatartottak. 1996. szeptemberében került megnyitásra, közvetlenül az EVSZ körlet mellett a „C” körlet, amely tulajdonképpen az EVSZ rezsimbe helyezés előkészítőjeként működik. A két körletrész együtt 59 fő börtön, illetve fogház fokozatú elítélt egyszemélyes elhelyezésére szolgál.

A körletek felügyeletét folyamatos szolgálati rendben 1 fő körletfelügyelő látja el, míg a fogvatartottak egyéb ügyeit hivatali munkarendben 1 fő körlet-főfelügyelő, 1 fő körletellátó segédelőadó és 1 fő nevelő – aki egyben az alegységvezető is – végzi.

Differenciált végrehajtás intézetünkben

A Befogadási és Foglalkoztatási Bizottság ülésén születik döntés a fogvatartottak II. sz. egységbe való kihelyezéséről a helyi normatívák szerint.

Kizárólag olyan elítélt kerülhet kihelyezésre, akinek szökésétől vagy más jellegű kötelezettségzegésétől közvetlenül nem kell tartani, ennél fogva I. biztonsági csoportba sorolható. További feltételek, hogy önként jelentkezett büntetésének letöltésére, feltételes szabadságra bocsátása esedékes, illetve hátralévő büntetési ideje nem haladja meg az öt évet. A régiós elveket figyelembe véve törekszünk arra, hogy az itt

elhelyezett fogvatartottak állandó lakása a megyében, illetve annak környékén legyen.

A II. sz. egység „C” körletére kihelyezett elítéltet megfigyeljük: milyen a munkához való hozzáállása, magatartása, közösségbe való beilleszkedése. Az intézet beszerzi a lakhely szerinti rendőrkapitányságtól és polgármesteri hivataltól a szükséges **környezettanulmányokat**, valamint a hozzátartozó által tett fogadói nyilatkozatot. Az ezekben szereplő adatok a fogvatartott megismerése szempontjából alapvető fontosságúak. Információt szolgáltatnak arra nézve, hogy a fent említett államigazgatási szervek alkalmasnak tartják-e az elítéltet külső munkahelyen való foglalkoztatásra, eseti jelleggel hazlátogatásra (kimaradás, rövidtartamú eltávozás, büntetés-félbeszakítás), és a későbbiekben enyhébb végrehajtási szabályok alkalmazására. A hozzátartozó a fogadói nyilatkozatban kifejezi akaratát arra vonatkozóan, hogy kíván-e kapcsolat tartani, igényli a kapcsolat fenntartását a személyes kontaktus révén is a fogvatartottal. A nevelő tanulmányozza és értékeli az elítélt ítéleteit, a bűncselekmény elkövetésének körülményeit, helyszínét, valamint a beérkező környezettanulmányokat.

Ha a fogvatartott magatartása, munkavégzése megfelelő és kapcsolattartása rendezett, valamint az előzőekben felsorolt jogszabályi feltételek is engedik, az intézet kezdeményezi az EVSZ alkalmazását.

A II. sz. egységben lévő Fiatalkorúak Regionális Büntetés-végrehajtási Intézetében elhelyezett fogvatartottak részére, amennyiben rendelkeznek a fent leírt kondíciókkal, 21 éves koruk betöltése után lehetőséget biztosítunk, hogy először a „C”, majd a „B” (EVSZ-es) körleten tölthessék büntetésüket azért, hogy a nevelés-kezelés folyamata biztosított legyen.

A 6/1996. sz. IM rendelet felhatalmazása alapján, havi 4 alkalommal engedélyezhető eltávozás, de a gyakorlatban börtön fokozatú elítélt esetén havi 1, fogház fokozatú elítélt esetén havi 2 alkalommal vizsgálja meg az intézet parancsnoka az eltávozás lehetőségét. A következő havi hétvégi eltávozások időpontjára minden hónap 25-ig tesz javaslatot a Fogvatartási Ügyek Osztálya osztályvezetője. Az eltávozás időtartama általában 33 óra (szombat 8.00-tól vasárnap 17.00-ig), de állami, egyházi ünnep, illetve jelentős családi eseménnyel az intézet parancsnoka engedélyezhet 48 órás eltávozást is.

A javaslattétel során különösen nagy figyelmet fordítunk a **differenciálásra**. Figyelembe vesszük az elítélt magatartását, munkavégzését és közösségi tevékenységét.

Az enyhébb végrehajtási szabályok alá tartozó fogvatartottak készpénzt tarthatnak maguknál, amelyet a 6/1996. sz. IM rendelet tesz lehetővé. Ennek maximált összegét az intézet parancsnoka 15000 Ft-ban határozta meg, külső munkahelyen foglalkoztatott elítéltek 1000 Ft-ot vihetnek magukkal.

Az elítélt egyéniesítése

Az egyéniesítés során, a nevelő az elítélt magatartásának, tevékenységének és személyiségének megfelelő nevelési célt határoz meg, s ennek alapján választja meg a leg-

hatékonyabb pedagógiai eljárásokat. Az egyéniesítést már az elítélt befogadásával megkezdjük, ez érvényesül szabadulásáig. A nevelők az elítélt személyiségéhez, egyéni képességeihez igazodva készítik el a nevelési tervet, amelyben megjelenik a szakképzés, a családi kapcsolatok rendezésének, a fogvatartott elhelyezésének, munkavégzésének, és a szabadulás utáni beilleszkedésének lehetősége. Az egyéniesítés nemcsak a nevelésben, hanem az őrzésben és foglalkoztatásban is megjelenik.

A II. sz. egységben a biztonság nemcsak a fogvatartottak őrzésére korlátozódik. A **biztonság**, mint alapvető tényező, már az elítélt befogadásától szabadulásáig, a nevelői tevékenység eszközeiben nyilvánul meg. A nevelői eszközök a következők:

a) erkölcsi-akarati nevelés, amely az egyéni és csoportos foglalkozások keretében bontakozhat ki.

b) társadalmilag hasznos tevékenységre nevelés, melynek legfontosabb eszközei a munkavégzés, munkáltatás biztosításával az együttélési szabályok elsajátítása, a családi és közösségi kapcsolatok erősítése, az öntevékeny szervezetek működtetése, a szabadidő hasznos és kulturált eltöltésének biztosítása.

Az egység külső őrzése, technikai őrzésbiztonsági rendszer és bástyafal nélkül került kialakításra. A biztonsági rendszer tervezésekor a minimális biztonság elvének megvalósítására törekedtünk. E minimális biztonságot elsősorban a fogvatartottak tudatának befolyásolásával és a jogkövető magatartás kialakításával érjük el. Nagy hangsúlyt fordítunk az egyéni, személyre szabott nevelési programokra, illetve az intézet parancsnoka által megtartott negyedéves fogvatartotti fórumokra.

Külső munkahelyeken azok az elítéltek dolgozhatnak, akik foglalkoztatásához a Kecskeméti Rendőrkapitányság is hozzájárult. A kivonuló listát – a munkavégzést megelőző napon – továbbítjuk a Kecskeméti Rendőrkapitányság ügyeletes tisztjének. Erre azért van szükség, hogy a rendőrségnek tudomása legyen a jogszerűen városban tartózkodó elítéltek személyéről. A munkahelyre csoportosan (min. 2 fő), felügyelet nélkül járhatnak ki a fogvatartottak. Ellenőrzésüket az ellenőrzési tervben meghatározottak szerint hajtjuk végre.

Az EVSZ körlet létszáma 25-30 fő körül mozog. Jelenleg az intézetben 28 fő EVSZ-es fogvatartott van, ezen felül a Somogy Megyei Bv. Intézetbe – a Büntetés-végrehajtás Továbbképzési és Rehabilitációs Központjában (Igal) történő foglalkoztatás céljából – helyeztünk át fogvatartottakat, nevelői, illetőleg munkáltatói ajánlás alapján.

Évente átlagosan 1-2 fővel szemben indítunk fegyelmi eljárást, azonban már annak befejezése előtt áthelyezzük az eljárás alá vont fogvatartottat a „B-C” körletről az I. sz. egységbe. Nagyon erős szerepe van a közösség nevelő erejének, mivel igyekeznek elkerülni, hogy valaki is elkövessen fegyelemsértést.

Kapcsolattartás a külvilággal

Levelezés

Az elítélt az általa megnevezett és engedélyezett személyekkel levelezés, csomagküldés, látogatás és telefonhasználat útján tarthat kapcsolatot.

Látogatás

Az EVSZ-es fogvatartottak számára, a körlet adottságainál fogva nincs lehetőség látogató fogadására. A fogvatartottak minden hónapban haza mehetnek, így nincs szükség arra, hogy a hozzátartozójukat az intézetben fogadják. A „C” körlet elítélteji havonta egy alkalommal fogadhatják látogatóikat.

Csomagküldés

A fogvatartottak havonta egy alkalommal kaphatnak élelmiszer, tisztasági és írószer csomagot.

Telefonhasználat

A telefonhasználat a társadalomba való visszailleszkedés elengedhetetlen feltételét szolgálja. Egyrészt a jó családi kapcsolat fenntartásában, másrészt a munkahelyszerzés vagy a lakásproblémák megoldásában nyújthat segítséget. A „B” és „C” körleteken felszerelt telefonkészülékeket az ott elhelyezett fogvatartottak használhatják a házirendben és a napirendben meghatározottak szerint. Ez az időtartam azonban több mint az OP intézkedésben meghatározott minimum időtartam.

A egyházakkal, karitatív szervezetekkel, munkáltatókkal történő együttműködés

Az egyházak képviselői igény szerint felkeresik a II. sz. egység elítélteit lelki gondozás céljából. A munkahelyek vezetőivel nagyon szoros kapcsolatot alakítottunk ki, és ennek során a fogvatartotról alkotott véleményüket kikérjük, amelyet munkánk során a továbbiakban felhasználunk. Kötelességünk segíteni abban, hogy a fogvatartottak szabadulásuk után el tudjanak helyezkedni, mert rendszeres jövedelem nélkül nem biztosított létfenntartásuk. Így fennállhat annak veszélye, hogy megélhetési gondjaik miatt újabb bűncselekményt követhetnek el. Ebben a kérdésben is számíthatunk a civil munkáltatókra. Az utóbbi időben egyre gyakrabban fordul elő, hogy a vállalkozók szabadulásuk után is biztosítják a fogvatartottak foglalkoztatását.

A civil szervezetek a munkahelyek biztosítása mellett különböző **adományaiikkal** is segítik a fogvatartottakat. A tanfolyamok bonyolításában is számíthatunk a civil szervezetek segítségére.

Az eltávozás gyakorlata, folyamata, az eltávozást megelőző intézkedések

Fogvatartottnak azokon a napokon engedélyezhető az eltávozása, amelyeken nem végez munkát. Az elítélt meghatározott módon kéri az eltávozás lehetőségét, amelyet az illetékes szakterületek véleményeznek, ennek alapján a parancsnok engedélyezi, vagy elutasítja a kérelmet. Az EVSZ eltávozás mellett jutalomként rövidtartamú eltávozásban, vagy egyéni és csoportos kimaradásban részesíthetjük az elítéltet.

A börtön fokozatú elítéltek havi egy, a fogház fokozatúak havi két alkalommal részesülnek eltávozásban. Alapesetben 33 órára hagyhatják el az intézetet, de állami, egyházi ünnep, illetve fontosabb családi esemény idején 48 órás eltávozást engedélyezhet az intézet parancsnoka.

Az eltávozó elítéltek tartózkodási helye szerint illetékes megyei és városi rendőrkapitányságokat minden eltávozás előtt írásban értesítjük. Az intézet minden eltávozót önmaga igazolására szolgáló okmánnyal („igazolvány a bv. intézetből ideiglenesen eltávozó elítélt részére”) lát el. Az eltávozás előtt a nevelő kioktatja a fogvatartottakat az elvárt magatartási szabályok betartásáról, különös tekintettel arra, „ha az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása során a részére engedélyezett büntetés félbeszakításról, eltávozásról, rövidtartamú eltávozásról a tartamának elteltével abból a célból nem tér vissza, hogy a büntetés végrehajtása alól kivonja magát, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő”.

Annak érdekében, hogy figyelemmel tudjuk kísérni az elítélt otthoni viselkedését, körlevélben értesítjük a hozzátartozókat, miszerint lehetőséget adunk a felmerülő gondok, problémák megbeszélésére. Ezzel a lehetőséggel már több esetben is éltek a hozzátartozók. Az eltávozások engedélyezésével megakadályozható a családok széthullása és anyagi gondjaik enyhítése.

Ellátások

A személyi szabadságát veszített fogvatartott létfenntartásáról történő gondoskodása is korlátozott, így ez a feladat az államra, és ezen keresztül a büntetés-végrehajtásra hárul. Ennek értelmében a fogvatartott jogosult az elhelyezésre, étellemezésre, ruházati valamint egészségügyi ellátásra. Az intézet köteles minden fogvatartott számára biztosítani a felsoroltakat.

Anyagi ellátás

A fogvatartottak, akiket minden esetben az évszaknak megfelelő ruházattal látjuk el, az intézeten belül formaruhát kötelesek viselni, a szabadidős tevékenységek kivételével. Az EVSZ-es fogvatartottak a körleten saját ruhájukat viselhetik, munkaruha viselésére a munkavégzés során kötelezettek.

Élelmezés

Intézetünk a fogvatartottak számára naponta háromszor biztosít étkezést. Speciális étkezést biztosítunk annak, akinek egészségi állapota, vagy vallása indokolja. Az étellemezés kiegészítése, illetve egyéb szükségleti cikkek vásárlása céljából havonta két alkalommal a meghatározott napon az intézet boltjában az elítélt bevásárolhat.

Egészségügyi ellátás

A fogvatartott ingyenes egészségügyi ellátásban részesül, költségtérítésre csak gyógyászati segédeszközök készítése esetén kötelező. Akinek egészségügyi problé-

mája, panasza van, jelentkezhet orvosi vizsgálatra. Az intézet főállású orvost és pszichológust alkalmaz, akik meghatározott rendelési időben végzik gyógyító és megelőző tevékenységüket.

Az EVSZ-es elítéltek a kórházi szakrendeléseket önállóan, kíséret nélkül vehetik igénybe (fényképes engedéllyel és beutalóval).

A lakó- és a közös használatú helyiségek

A lakóhelyiségek egyszemélyes elhelyezést biztosítanak. Az elítéltek felelősséget éreznek a berendezési tárgyak épségéért és meglétéért, valamint a lakószoba rendjéért és tisztaságáért. A körleteket az átadás óta nem kellett rongálás miatt felújítani, csak egészségügyi meszelést végeztetünk, általában évente. A lakóhelyiségek ajtaját az elítéltek benntartózkodása esetén nyitva kell tartani, a kulcsot kívülről a zárban kell elhelyezni. Éjszaka csak a szükséglet elvégzése idejére hagyhatják el szobáikat.

A szoba elhagyása esetén - ha a körletrészt is elhagyják - kötelesek lakószobájukat zárva tartani, amennyiben a körleten kívül tartózkodnak, a lakószoba kulcsát magukkal vinni. Az ajtót semmilyen indokkal nem zárhatják magukra. Elítélt más szobájába csak az ott lakó társa jelenlétében léphet be. A zárás és nyitás közötti időben, más lakószobában elítélt nem tartózkodhat.

Az EVSZ-es körleten található teakonyha ébresztőtől takarodóig nyitva van, így korlátozás nélkül használható, az elítéltek szabadidejükben, illetve hétvégén a boltban vásárolt és megrendelt nyersanyagokból saját részükre önállóan főzhetnek.

A szabadulásra való felkészítés

A fogvatartottak társadalomba való visszailleszkedését elősegíti a félig nyitott büntetés-végrehajtási forma, mert azon kívül, hogy nem szakadnak el teljesen környezetüktől, lehetőséget kapnak a beilleszkedést segítő szervekkel és ezen keresztül személyekkel való kapcsolat kialakítására. A társadalmi beilleszkedés megvalósulása néhány kivételtől eltekintve elképzelhetetlen szervezett **utógondozás** nélkül. Mint ismeretes: az integrált, egységes pártfogó felügyelői szolgálat 2003. július 1-től az Igazságügyi Minisztérium felügyelete alá került.

A reszocializációs folyamatban kiemelt figyelmet fordítunk arra, hogy az elítélt az intézetben folytathassa tanulmányait, esetleg újabb képzéseken vegyen részt. Szabadulása előtt rövidtartamú eltávozást biztosítunk részére munkahely és lakás biztosítása, illetve megszerzése érdekében.

Összegzés

Kecskeméten az EVSZ működtetésének mindenképpen előnye, hogy az külön erre a célra épített részlegben kerül végrehajtásra. További előnye a költségtakarékosság mellett (nincs rács, zárkaajtó, közösek a vizes helyiségek), hogy a klasszi-

fikáció, a nevelői munka tartalmi elemei, felértékelődtek, illetve a hatékonysági mutatók jobbak.

Az elítéltek a befogadástól, a kiválasztástól fogva ismerik az EVSZ lehetőségeit. A jogszabályok figyelembevételével kialakított helyi normatívák garanciát nyújtanak a sikeres végrehajtáshoz.

Intézetünk az EVSZ intézményét a jogszabályi háttér kedvezőtlenebbé válása ellenére is mindvégig fenntartotta, az országosan 125 fő EVSZ-es elítéltből 32 fő kecskeméti illetőségű. [2003. novemberi adatok – a szerk.]

Végezetül szeretnék néhány észrevételt, javaslatot tenni az EVSZ intézményének jövőbeni továbbfejlesztése érdekében. Ajánlatosnak tartom felülvizsgálni az adott ügyben az előzetes letartóztatás módozatainak egységes rendezését. A fiatalok 21 éves életkorban történő átminősítésének jogszabályi lehetőségeit áttekinteni javaslom. Megfontolás tárgyává kellene tenni a rövid büntetés idejük kezdeményezési időpontjainak felülvizsgálatát. Fejlesztéseknél, börtönépítési programoknál a kecskeméti tapasztalatok figyelembe vétele mindenképp hasznos lenne, hiszen – a régiós elvárásoknak is eleget téve – a megyeszékhelyi intézetekhez kapcsoltnan ún. nyitott vagy félig nyitott intézetek építésére a jövőben, véleményem szerint, szükség lesz.

EVSZ, feltételes szabadságra bocsátás előterjesztés, EVSZ létszámadatak alakulása

Év	Feltételes előterjesztés (eset)	EVSZ előterjesztés		EVSZ eltávazások		
		intézeti	országos	intézeti		országos
				fő	esetek száma	
1996.	49	24	1 521	47	734	13 225
1997.	45	31	1 708	54	806	16 518
1998.	104	44	2 050	60	1 046	19 873
1999.	61	15	1 647	44	519	9 894
2000.	83	13	142	18	164	2 542
2001.	101	22	107	32	215	1 029
2002.	119	36	167	41	288	1 174
2003.	153	36	128	28	265	814